

А.В. Нікітіна, канд. екон. наук, доц. (*ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків*)

М.В. Слюнько (*ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків*)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Процес глобалізації пов'язується з переходом індустріально розвинутих країн в постіндустріальну фазу розвитку. Особливе значення у цьому процесі відіграє анагенез світової системи інформації, який сприяв транснаціоналізації виробництва капіталу. І хоча Україна вже давно почала свій вхід у так званий інформаційно-економічний простір, в якому поступово закріплює власні позиції, адаптуючись до умов ринку, можна спостерігати ряд проблем, що сповільняють цей процес. Саме на питанні адаптації зосереджена чинна робота. На меті ставиться з'ясувати, яким чином зовнішньоекономічна діяльність держави змінилась впродовж років розвитку та які перспективи є надалі.

Для розуміння того, якою була трансформація, необхідно визначити «точку відліку», тобто час активізації глобалізаційних процесів в державі. Оскільки дати, що могла бути затверджена законодавчо немає, було взято за точку відліку кінець 90-х років (96-98), коли в Україні були сформовані всі необхідні правові інститути.

Стосовно спектру зовнішньоекономічної діяльності, то кожна держава самостійно формує систему і структуру регулювання цього виду діяльності. У випадку України необхідні положення закріплюються Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Аналізуючи цей закон можна сформулювати набір факторів, за якими надалі відбуватиметься дослідження:

структура платіжного балансу: структура експорту та імпорту; рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій.

участь у міжнародних економічних організаціях;

розвиток міжнародних транспортних коридорів.

Отже, розгляд процесу трансформації варто проведено у розрізі дослідження кожного з наведених факторів.

Першим у дослідженні є аналіз участі України у міжнародних економічних та торговельних організаціях. Станом на початок 1996 Україна мала членство у ООН, МВФ, у трьох структурах групи Світового банку, Всесвітній митній організації. Станом на сьогодні, окрім зазначених, Україна має місце у Раді євроатлантичного партнерства, СОТ, виступає спостерігачем в кількох міжнародних

організаціях (Африканський союз, Європейське енергетичне співтовариство), а також має велику кількість угод з ЄС, зокрема впроваджений безвізовий режим. Отже, авторитет України, як світової держави закріплюється, оскільки вона є не тільки членом основних організацій, а й виступає спостерігачем, тут також варто зауважити, що Україна є потенційним кандидатом до вступу у Центральноевропейську асоціацію вільної торгівлі

Звернувшись до статистичних даних [1], можна констатувати, що імпорт держави перебуває на спаді, однак залишається у декілька разів більшим за 2001. Ключові прогалини у показниках спостерігаються у 2008, як реакція на Світову кризу та у 2014, як реакція на політичну та економічну кризу. Сама структура імпорту не змінювалась впродовж років, лідируючі позиції займає товарний імпорт, а зокрема імпорт мінеральних продуктів та машинного обладнання різного роду. Якщо перейти до даних за напрямками, то до 2013 ключовими партнерами України в імпорті були країни СНД, після 2013 основними стали європейські країни. Починаючи з 2000, можемо спостерігати поступове зростання товарів азійського виробництва. Розкриття інших ринків залишається на досить низькому рівні.

Щодо аналізу експортної складової зовнішньої торгівлі, то варто наголосити на такому. Ситуація схожа на ситуацію з імпортом. Експорт в цілому має тенденцію до зростання, прогалини пояснюються Світовою кризою у 2008 та політичною й економічною кризою у 2014. Більшу частину часу Україна не змінювала власні пріоритети у експорті, залишаючи основною статтю «Недорогоцінні метали». За останні роки ситуація змінилася. Тепер найбільш прибутковою є стаття «Продукти рослинного походження», що вказує на аграрний напрямок розвитку. Поглянувши на дані щодо напрямків, можна зазначити, що до 2014 ключовими партнерами для України були країни СНД, далі вектор змінився і на сьогоднішній день найбільшими партнерами є європейські та азійські країни. Стосовно інших ринків, показник для них хоча й поліпшився, все одно залишається на досить низькому рівні.

Далі у науковому дослідженні виявлено зміни стану Рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій [2]. Станом на 1998 рік сальдо даного показника було від'ємним, надалі спостерігається поступове зростання і перехід у профіцитний до 2008, що стосується 2009, то стрімке падіння можна пояснити Світовою кризою. Після 2013 відбувається раптове падіння, яке пояснюється політичною та економічною кризою. З 2015 ситуація поступово покращувалася до 2020. Зазначена динаміка дозволяє говорити про те, що торгівля активно розвивалася до найбільш кризових років, а останні 5 років поступово відновлювалася. Необхідно врахувати наслідки 2020 та

пандемії, яка вповільнює процес відновлення, повернувши ситуацію до дефіцитної. Така нестабільність породжує значну кількість проблем у міжнародній торгівлі, не даючи можливість прогнозування, а відповідно й залучення нових інвесторів, для розширення зовнішньоекономічної діяльності держави.

Що стосується МТК. За результатами досліджень англійського інституту «Рендел», щодо коефіцієнта транзитності Україна займає перше місце в Європі. Але на сьогодні ступінь використання транспортної інфраструктури України ще досить низький.

Отже, можна говорити про те, що Україна впродовж своєї незалежної історії поступово закріплюється в світовому інформаційно-економічному просторі, фактично не змінюючи ті пріоритети, які встановлювалися ще в кінці ХХ-го століття. Держава має членство або виступає спостерігачем у досить великій кількості світових організацій; відкриває нові ринки купівлі та збуту, та налагоджує нове партнерство, хоча повільними темпами. Окрім зазначеного помічається зміна вектору ключових партнерів з країн СНД до країн ЄС. У цьому процесі відбувається поступовий перехід до статусу більш аграрної держави, яка також займається розвитком транспортної інфраструктури. Особливо це помітно з огляду вищенаведеної інформації щодо структури експорту, яка майже не змінилась окрім збільшення ролі товарів рослинного походження. При цьому ці товари у більшості є товарами з низькою доданою вартістю. Подібний стан речей у добу інформаційного суспільства та світового переходу високорозвинених країн до 5 чи 6 технологічного укладу, зумовлює втрату конкурентоспроможності держави. У майбутньому це може дати поштовх у виникненні економічних проблем для держави. І хоча повноцінного статистичного відображення вказана криза ще не знайшла, вона все рівно існує, стимулюючи до пошуку її розв'язання.

Інформаційні джерела:

1. Зовнішньоекономічна діяльність // Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
2. Платіжний баланс України // Національний банк України. 2019. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301>.